

Prednosti odprtokodnega programja za digitalno preobrazbo nevladnih organizacij

Povzetek. Članek predstavlja prednosti uporabe preverjene odprtokodne programske opreme za digitalno preobrazbo nevladnih organizacij z vidika dostopa do digitalnih tehnologij, pridobivanja digitalnih kompetenc in preobrazbe v "odprto organizacijo". Najpogostejše prednosti preverjenega odprtokodnega programja so brezplačna uporaba, neodvisnost od ponudnikov, sodelovanje pri razvoju, kakovost, učinkovitost, varnost ter trajnostna in etična načela. Odprtokodno programje in storitve se kažejo kot zanesljiva izbira za digitalizacijo nevladnega sektorja, ki temelji na pravičnosti, dostopnosti in suverenosti.

Ključni pojmi: digitalizacija, digitalna preobrazba, nevladne organizacije, odprta koda, prosto programje, digitalne kompetence, digitalna suverenost, odprta organizacija.

Uvod

Na posvetovalni delavnici »Digitalizacija nevladnega sektorja«², ki je potekala marca 2021 in na kateri je sodelovalo več kot 100 udeleženk in udeležencev, so bila izpostavljena naslednja tri področja digitalizacije nevladnih organizacij:

I. Dostop do digitalnih tehnologij

Dostop do digitalnih tehnologij pomeni dostopnost računalniške in programske opreme, pametnih telefonov, širokopasovnega interneta, spletnih storitev, mobilnih aplikacij in omrežij.

II. Pridobivanje digitalnih kompetenc

Digitalne kompetence vključujejo razumevanje delovanja digitalnih tehnologij, znanja za uporabo programske in strojne opreme ter spletnih storitev, kompetence na področju spletne zasebnosti, upravljanja podatkov in kibernetске varnosti, medijsko pismenost za uporabo digitalnih platform in digitalni marketing ter zavedanje o zdravi in trajnostni uporabi digitalnih tehnologij.

III. Digitalna preobrazba

Digitalna preobrazba zadeva organizacijske, procesne in komunikacijske spremembe v organizaciji, kot so: odzivnost, odpornost, preglednost, dostopnost, inoviranje, soustvarjanje, usmerjenost v skupnost in prevzeto digitalno. Digitalna preobrazba organizacij se sistemsko in ciljno naslavlja v njihovih digitalnih strategijah.

---

1 Mag. Simon Delakorda je direktor Inštituta za elektronsko participacijo in koordinator zagovorništva pri Mreži nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo. E-pošta: simon.delakorda@inepa.si. Članek je na voljo pod pogoji licence [Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna \(CC BY 4.0\)](#).

2 Delakorda, S. (2021). Zaključki delavnice »Digitalizacija nevladnega sektorja«. Mreža nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo. <https://www.informacijska-druzba.org/2021/06/15/zakljucki-delavnica-digitalizacija-nevladnega-sektorja/>.

Digitalizacija nevladnega sektorja v ožjem pomenu se nanaša na uporabo digitalnih tehnologij pri delovanju, poslovanju in zagovorništvu nevladnih organizacij. Širši cilj digitalizacije je **digitalna preobrazba organizacij**, ki poleg tehnoloških prinaša tudi procesne, komunikacijske in kulturne spremembe. Pomemben vidik digitalne preobrazbe NVO sektorja je krepitev njegove **digitalne suverenosti** v odnosu do poslovnih modelov tehnoloških multinacionalk in podatkovnega kapitalizma.

Uporaba **preverjene odprtokodne programske opreme** predstavlja enega izmed nastajajočih vzorcev digitalne preobrazbe nevladnega sektorja (OECD, 2020)³, ki je neposredno povezana s pridobivanjem digitalnih kompetenc in prehodom v t.i. »**odprto organizacijo**«.

Kaj je preverjena odprtokodna programska oprema?

V članku »Kaj je prosto programje/odprta koda/FOSS?« Matija Šuklje iz Društva uporabnikov Linuxa Slovenije (LUGOS) pojasnjuje, da sta termina **odprta koda** (Open Source Software) in **prosto programje** (Free Software) **sopomenki**, ki opisujeta istovrstno programje (Free and Open Source Software – FOSS) (Šuklje, 2022).

Da je nek računalniški program prosto programje, mora **uporabniku zagotavljati naslednje pravice**:

- pravico, da program prosto uporablja za kakršen koli namen;
- pravico, da prosto preuči, kako program deluje - za ta namen mora biti na voljo izvorna koda;
- pravico, da program prosto prilagodi svojim željam in potrebam – tudi za ta namen mora biti na voljo izvorna koda; ter
- pravico, da program in svoje spremembe na njem prosto širi naprej.

Čeprav je to pogosto, **ni nujno, da je prost program tudi brezplačen**. Še vedno se lahko tržijo različne storitve, kot so podpora ipd., le **licenca sama po sebi ne sme biti plačljiva**. »Licenca je skupek pravic, ki jih imetnik pravic daje uporabniku programa«, še dodaja Matija Šuklje.

Zaradi dostopnosti in proste uporabe je na spletu dosegljivih veliko različnih odprtokodnih programov. Zato je pomembno, da nevladne organizacije **pred odločitvijo, katere odprtokodne programe bodo uporabljale**, preverijo naslednje informacije:

- razširjenost odprtokodnega programa med uporabniki;
- aktivna skupnost razvijalcev;
- redne izboljšave programa in varnostne posodobitve;
- funkcionalnost in skladnost programa s potrebami in pričakovanji;
- morebiten prevod programa v slovenski jezik.

Zanesljive in s strani skupnosti razvijalcev in uporabnikov pregledane programe imenujemo tudi **preverjeni odprtokodni programi**. Najbolj znani primeri preverjene odprtokodne programske opreme so pisarniški paket **LibreOffice**, spletni brskalnik **Firefox**, odjemalec za e-pošto **Thunderbird**, večpredstavni predvajalnik **VLC** in urejevalnik rastrske grafike **GIMP**. Med priljubljenimi odprtokodnimi spletnimi storitvami pa najdemo video konferenčni sistem **Jitsi**, program za postavitve spletne strani **WordPress** in oblachno storitev za skupinsko upravljanje

---

3 Emerging patterns and early signals - Open source software will become widespread (str. 41).

dokumentov **Nextcloud**.

Urejen **seznam** preverjenih odprtokodnih programov in spletnih storitev za nevladne organizacije je dostopen tudi na spletni strani projekta Na-prostem.si⁴.

Digitalizacija NVO s pomočjo preverjene odprtokodne programske opreme

Uporaba preverjenega odprtokodnega in prosto dostopnega programja prinaša koristi za digitalizacijo nevladnih organizacij tako z vidika dostopnosti računalniške opreme in spletnih storitev (**prosta uporaba licence brez licenčnine za neomejeno legalnih kopij**) kot tudi z vidika krepitev digitalnih kompetenc (**odprtokodni pristop**) in digitalne preobrazbe (**odprte organizacije**).

I. Prednosti uporabe preverjene odprtokodne programske opreme za delovanje NVO

V raziskavi o uporabi in potrebah nevladnih organizacij v povezavi z odprtokodnimi programi, ki je bila pomočjo odprtokodnega spletnega vprašalnika EUSurvey⁵ izvedena na nenaključnem vzorcu 125 nevladnih organizacij med februarjem in aprilom 2022, so anketirane organizacije odgovarjale tudi na različne trditve o prednostih odprtokodne programske opreme (tabela št. 1).

Tabela št. 1: Strinjanje s trditvami o prednostih odprtokodnih programov in storitev (% anketiranih organizacij N=125)

Trditve »Odprtokodni programi in storitve so ...:«	strinjam	ni ti-niti	ne strinjam
brezplačni za uporabo in namestitve	85,6 %	10,4 %	4 %
omogočevalec neodvisnosti uporabnika od tehnoloških korporacij in monopolov	72 %	20,8 %	7,2 %
brezplačni pri nadgradnjah	71,2 %	20 %	8,8 %
razviti na pravičnih, etičnih in trajnostnih načelih	65,6 %	28,8 %	5,6 %
spodbujevalec sodelovanja posameznikov in skupnosti pri razvoju programov in storitev	64 %	30,4 %	5,6 %
kakovostni in učinkoviti	57,6 %	36 %	6,4 %
varni z vidika zaščite podatkov in zasebnosti	52 %	35,2 %	12,8 %
prilagodljivi pri nastavitvah glede na želje uporabnika	47,2 %	43,2 %	9,6 %
enostavni in intuitivni za uporabo	40 %	39,2 %	20,8 %
bolje delujoči na manj zmogljivih ali starejših računalnikih	36 %	44,8 %	19,2 %
primernejši za uporabnike s specifičnimi zahtevami glede programov in storitev	34,4 %	46,4 %	19,2 %
prevedeni v slovenski jezik	32 %	47,2 %	20,8 %

4 <https://www.na-prostem.si/paketi>.

5 <https://ec.europa.eu/eusurvey/runner/ProstoprogramjeNVO>.

Anketirane nevladne organizacije so se v največji meri strinjale s prednostmi odprtokodne programske opreme, ki se nanašajo na **brezplačno uporabo, neodvisnost od ponudnikov, vrednote in etiko, sodelovanje, kakovost in učinkovitost ter varnost.**

Pri trditvah, ki imajo blizu 50 % delež odgovorov niti-niti kot so **dostopnost v slovenskem jeziku, primernost za uporabnike s specifičnimi potrebami in prilagodljivost nastavitve**, je mogoče sklepati, da anketirane nevladne organizacije morda (še) ne poznajo ali pa nimajo zadostnih informacij o prednostih odprtokodne programske opreme. Npr. **delovanje na manj zmogljivih ali starejših računalnikih** je ena izmed pogosteje navedenih prednosti, ki prispeva k trajnostni digitalni preobrazbi (Watkins, 2022). Prav tako je večina najpogosteje uporabljenih odprtokodnih računalniških programov **združljiva z operacijskim sistemom MS Windows** (Kumar, 2022). Uporaba odprtokodnih programov je v Sloveniji tudi že precej razširjena. Po podatkih SURS (2020) je v 1. četrtnem letju 2020 skoraj **tri četrtnine uporabnikov interneta uporabljajo odprtokodne storitve ali programe**).

II. Pridobivanje digitalnih kompetenc za uporabo odprtokodne programske opreme

Na vprašanje o posameznih pogojih, ki bi prepričali anketirane nevladne organizacije, da bi začele uporabljati odprtokodni program/storitev, jih je 74,4 % odgovorilo, da so pomembna **brezplačna usposabljanja za njihovo uporabo**. Še nekoliko večji delež (82,4 %) jih je odgovoril, da so pomembne **ustrezne informacije in vsebine o odprtokodnih programih/storitvah**.

Anketirane nevladne organizacije so največkrat navedle **interes za izobraževanje ali uporabo** naslednjih odprtokodnih računalniških programov in spletnih storitev:

- program za postavitve spletne strani **Drupal / Wordpress**;
- pisarniški paket **LibreOffice**;
- video konferenčni sistem **Jitsi**;
- program za urejanje slik **GIMP / Krita / Inkscape**;
- program za urejanje video vsebin **Kdenlive / Openshot / Pitivi**;
- oblachna storitev za sodelovanje **Nextcloud**.

Z namenom podpore nevladnim organizacijam pri **uporabi odprtokodne programske opreme ter storitev** so v okviru projekta »Na-prostem.si: Prosto programje za digitalno vključenost NVO in uporabnikov« na voljo brezplačna in prilagojena usposabljanja⁶ ter informacije in vsebine⁷.

III. Digitalna preobrazba v »odprto organizacijo«

Eden izmed ciljev digitalne preobrazbe, ki je značilna za nevladne organizacije, je prehod v t.i. **odprto organizacijo** – *open organization* (The Open Organization Ambassadors, 2017). Odprto organizacijo opredeljuje naslednjih pet značilnosti:

- preglednost (javno dostopni podatki in dokumenti organizacije, pregledno delovanje, poročanje in sprejemanje odločitev ter odprtost za vrednotenje in izboljšave);

6 <https://www.na-prostem.si/usposabljanje>.

7 <https://www.na-prostem.si/novice>.

- vključevanje (sprejemanje raznolikosti, dialog med različnimi pogledi, jasna pravila komunikacije, upoštevanje standardov);
- prilagodljivost (upoštevanje povratnih informacij, vpliv sodelujočih na delo organizacije, odzivnost na kolektivne potrebe, usmerjenost na učenje);
- sodelovanje (skupinsko delo, vključevanje drugih, odprtost za prilagoditve);
- skupnost (skupne vrednote, jasen namen in pogoji sodelovanja v organizaciji, usklajen način komuniciranja in dovtetnost za kritiko).

To so značilnosti delovanja odprtih organizacij, ki v svojem bistvu zajemajo na začetku članka omenjene **pravice prostega programja**. Te značilnosti povezuje načelo **vključevanja** oz. prepoznavanje enakovredne vrednosti prispevkov vseh vrst (vsebina, koda, ure, trud itd.) na vseh ravneh (dogodki, razprave, infrastruktura itd.) pri razvoju organizacije ali računalniškega programa. Gre za t.i. »**odprto kodni pristop**« – the Open Source Way 2.0 (Wade in drugi, 2022), ki krepi učinkovitost, razvoj in preglednost delovanja nevladnih organizacij.

Eden izmed ciljev projekta Na-prostem.si⁸ je vzpostaviti odprto organizacijo, ki bo temeljila na odprto kodnem pristopu. Delovala bo kot **trajnostno in vključujoče podporno okolje** za tehnični razvoj, servis, zagovorništvo, promocijo, slovenjenje prostega programja in storitev za širok krog ljudi, manjša podjetja, občine in javno upravo. Povezovala bo **skupnost** uporabnikov, navdušencev, zagovornikov, strokovnjakov in programerjev.

Cilj digitalizacije NVO – digitalna suverenost

Uporaba preverjene odprtokodne programske opreme omogoča nevladnim organizacijam **večjo mero neodvisnosti** v digitalnem delovnem in komunikacijskem okolju. Odprtokodnost je pomemben dejavnik **digitalne suverenosti**, ki pomeni zmožnost nevladnih organizacij, da se **zaščitijo pred digitalnim nadzorom** državnih akterjev, da **zavarujejo svoje podatke** pred poslovnimi modeli podatkovnega kapitalizma in da se **samostojno in informirano odločajo** o uporabi strojne in programske opreme ter spletnih storitev (Delakorda, 2022). Pri slednjem se digitalna suverenost nanaša na preprečevanje t.i. »**priklenitve na prodajalca**« (ang. vendor lock-in) programske in strojne opreme ter digitalnih storitev. V primeru »priklenitve na prodajalca« gre za porabo zasebnih in javnih sredstev za digitalne produkte, od katerih javnost nima praktično nič. Boljšo alternativo predstavlja poraba sredstev nevladnih organizacij za odprtokodno in prosto dostopno programsko opremo in storitve, ki omogočajo **ponovno rabo in (re-)investicije v skupno dobro**. Na takšen način nevladne organizacije zmanjšujejo lastno odvisnost od programov in storitev tehnoloških korporacij (Šuklje in Tkalec, 2022).

Zaključek

Odprta koda je v nevladnem sektorju izvorno predstavljala prostor alternativnega inoviranja in produkcije tako za tehnološke navdušence, kot za kulturne in umetniške ustvarjalce. V zadnjem

8 <https://www.na-prostem.si/izkaznica-projekta>.

času se odprtokodno in prosto dostopno programje ter storitve kažejo kot zanesljiva izbira za digitalno preobrazbo nevladnega sektorja. Tako po vrednotni oz. etični plati kot tudi po praktični vrednosti za vsakdanje delo in komunikaciji v digitalni družbi. Z razvojem odprtokodnih standardov in združljivostjo s komercialni programi in storitvami, je postala odprtakoda resna alternativa plačljivim programom. Tipičen primer je pisarniški paket LibreOffice. Kljub temu si bodo tehnološke korporacije še naprej prizadevale ohranjati odvisnost nevladnega sektorja prek različnih donacijskih shem programske opreme, ki ponujajo komercialne programe po zelo nizkih cenah. Tovrstne donacijske sheme, zapakirane v t.i. družbeno odgovornost, ne dovoljujejo digitalne suverenosti z vidika zaščite pred nadzorom, varovanja podatkov in samostojnosti pri uporabi strojne in programske opreme ter spletnih storitev. To so namreč ključni elementi neodvisnega delovanja nevladnih organizacij. Odprta koda je s tega vidika pomembna tudi zato, ker odpira vprašanje: »Kakšna digitalizacija in digitalna preobrazba sta primerni za kakšen nevladnih sektor?«. Država Slovenija je do sedaj izdatno podpirala digitalizacijo gospodarstva in javne uprave. Tem sektorjem je vzpostavila podporna okolja za digitalno preobrazbo. V luči razvojnega in investicijskega zapostavljanja nevladnega sektorja na področju digitalizacije, je Mreža nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo sprožila pobudo za vzpostavitev Digitalnega središča NVO⁹, ki bo pripomoglo k digitalni preobrazbi NVO sektorja na njemu lasten in ustrezen način. Pri tem ima pomembno vlogo projekt Na-prostem.si. Gre za digitalizacijo, ki izhaja iz načel pravičnosti, dostopnosti in suverenosti.

Zahvala

Za pregled in koristne dopolnitve članka se zahvaljujem Matjažu Ugovšku in Simoni Knavs (oba Društvo Duh časa) ter Sabini Janičijević (Beletrina).

Izjava o financiranju in odgovornosti

Članek povzema rezultate in aktivnosti projekta Na-prostem.si, ki je financiran s strani Ministrstva za javno upravo v okviru javnega razpisa za digitalno preobrazbo nevladnih in prostovoljskih organizacij ter povečanje vključenosti njihovih uporabnikov v informacijsko družbo 2021-2023.

Vsebina članka je izključno odgovornost avtorja in ne predstavlja stališč Ministrstva za javno upravo.

Priporočeno citiranje

Delakorda, S. (2023). *Prednosti odprtokodnega programja za digitalno preobrazbo nevladnih organizacij*. Inštitut za elektronsko participacijo, Ljubljana. Dostop <https://www.na-prostem.si/clanek/prednosti-odprtokodnega-programja-za-digitalno-preobrazbo-nevladnih-organizacij>.

---

⁹ <https://www.informacijska-druzba.org/2022/03/14/10-nevladnih-organizacij-podpisalo-pismo-o-nameri-za-vzpostavitev-digitalnega-sredisca-nvo/>.

Viri in referenčna odprtokodna programska oprema

I. Viri

1. Delakorda, S. (2021). Zaključki delavnice »Digitalizacija nevladnega sektorja«. Mreža nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo. <https://www.informacijska-druzba.org/2021/06/15/zakljucki-delavnica-digitalizacija-nevladnega-sektorja/>.
2. Delakorda, S. (2022). Digitalna suverenost civilne družbe. Inštitut za elektronsko participacijo. <https://www.inepa.si/2022/05/17/digitalna-suverenost-civilne-druzbe/>.
3. Kumar, A. (2022). Top 10 Open Source Software for Windows 11. Thecoderworld. <https://www.thecoderworld.com/top-10-open-source-software-for-windows-11/>.
4. Mreža nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo. 2022. 10 nevladnih organizacij podpisalo pismo o nameri za vzpostavitev Digitalnega središča NVO. <https://www.informacijska-druzba.org/2022/03/14/10-nevladnih-organizacij-podpisalo-pismo-o-nameri-za-vzpostavitev-digitalnega-sredisca-nvo/>.
5. OECD. (2020). *Digital transformation and the futures of civic space to 2030*. <https://www.oecd.org/dac/digital-transformation-and-the-futures-of-civic-space-to-2030-79b34d37-en.htm>.
6. Projekt Na-prostem.si. (2022). Anketni vprašalnik »Uporaba in potrebe nevladnih organizacij v povezavi z odprtokodnim (prostim) programjem«. <https://ec.europa.eu/eusurvey/runner/ProstoprogramjeNVO>.
7. Projekt Na-prostem.si. (2022). Izkaznica projekta »Na-prostem.si: Prosto programje za digitalno vključenost NVO in uporabnikov«. <https://www.na-prostem.si/izkaznica-projekta>.
8. Projekt Na-prostem.si. (2022). Novice o odprtokodni programski opremi. <https://www.na-prostem.si/novice>.
9. Projekt Na-prostem.si. (2022). Seznam preverjenih odprtokodnih programov in spletnih storitev za nevladne organizacije. <https://www.na-prostem.si/paketi>.
10. Projekt Na-prostem.si. (2022). Usposabljanja za uporabo preverjene odprtokodne programske opreme. <https://www.na-prostem.si/usposabljanje>.
11. Statistični urad Republike Slovenije [SURS]. (2020). Uporaba interneta v gospodinjstvih in pri posameznikih, podrobni podatki, Slovenija, 2020. Pridobljeno 28. 1. 2023 na <https://www.stat.si/StatWeb/news/Index/9258>.
12. Šuklje, M. (2022). Kaj je prosto programje/odprta koda/FOSS? Društvo uporabnikov Linuxa Slovenije - LUGOS. <https://www.na-prostem.si/clanek/kaj-je-prosto-programje-odprta-koda-foss>.

13. Šuklje, M. in Tkalec, K. (2022). *Pobuda za vključitev odprtokodne programske opreme in storitev med upravičene stroške na javnih razpisih*. Delovna skupina za prosto programje in storitve pri Mreži nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo. <https://www.informacijska-druzba.org/2022/03/11/pobuda-za-vkljucitev-odprtokodne-programske-opreme-in-storitev-med-upravicene-stroske-na-javnih-razpisih/>.

14. The Open Organization Ambassadors. (2017). The Open Organization Definition. Red Hat. <https://opensource.com/open-organization/resources/open-org-definition>.

15. Wade, K., Behrenshausen, B., Neary, D., Caywood, L., Berkus, J., Hawthorn, L., Dickerson, P., Maffeo, L., Zhurakhinskaya, M., Haff, G., Proffitt, B., Oram, A., Paik, R., Cardenas, G., Nicolso, A., Hixson, K., McCance, S. (2020). *The Open Source Way 2.0*. https://www.theopensourceway.org/the_open_source_way-guidebook-2.0.pdf.

16. Watkins, D. (2022). Lengthen the life of your hardware with Linux. Red Hat. <https://opensource.com/article/22/8/lengthen-hardware-linux>.

II. Referenčna odprtokodna programska oprema

Oblačna storitev za sodelovanje Nextcloud. <https://nextcloud.com/>.

Odjemalec za e-pošto Thunderbird. <https://www.thunderbird.net/sl/>.

Pisarniški paket LibreOffice. <https://www.na-prostem.si/clanek/pisarniski-paket-libreoffice>.

Program za postavitev spletne strani Drupal. <https://www.drupal.si/>.

Program za postavitev spletne strani Wordpress. <https://sl.wordpress.org/>.

Program za slikanje Krita. <https://apps.kde.org/sl/krita/>.

Program za urejanje rastrske grafike GIMP. <https://sl.wikipedia.org/wiki/GIMP>.

Program za urejanje vektorske grafike Inkscape. <https://sl.wikipedia.org/wiki/Inkscape>.

Program za montažo video vsebin Kdenlive. <https://apps.kde.org/sl/kdenlive/>.

Program za urejanje video vsebin Openshot. <https://www.openshot.org/>.

Program za urejanje video vsebin Pitivi. <https://www.pitivi.org/>.

Spletni anketni vprašalnik EUSurvey. <https://ec.europa.eu/eusurvey/home/welcome/runner?language=sl>.

Spletni brskalnik Firefox. <https://www.mozilla.org/sl/>.

Večpredstavni predvajalnik VLC. <https://www.videolan.org/vlc/>.

Video konferenčni sistem Jitsi. <https://meet.jit.si/>.